

S:t Olof

Medlemsblad för Torshälla
hembygdsförening S:t Olofs Gille

Nr 2 – 2024 Årg 34

Hittade en artikel i S:t Olof Nr 4 - 2000 som påminner om vår stads stolta traditioner och som vi bedömt intressant att till del reprisera

TORSHÄLLA STADSHUS

En stor vision för en liten stad
Året var 1900

Åldermannen har ordet

Hej hembygdsvänner!

Detta andra numret av Sankt Olof, när vi nu gått över till 2 nummer per år, sammanfattar tycker jag på ett bra sätt vårt arbete under 2024 med deltagande i gemensamma program som exempelvis Historisk Afton och julmarknad.

Numret i övrigt innehåller några större historiska artiklar om stadens historia, om tidig industri, om vårt rådhus, som skulle ha kunnat förvandlas till ett stadshus i en vision från år 1900.

Men när jag nu skriver denna sida vill jag också se framåt. Nästa nummer av Sankt Olof utkommer vid midsommar och jag ber er att söka information om Gillets verksamhet 2025 genom att besöka hemsidan www.sanktolofsgille.se som vi kommer att uppdatera oftare, då pappersupplagan blir glesare.

Vad gäller våra program under år 2025 har avgående styrelsen beslutat följande:

att basen även nästa år blir deltagandet i fasta arrangemang som Nationaldagen 6 juni tillsammans med IOGT/NTO, vår populära Växtmarknad, Historisk afton och i slutet av november vår julmarknad.

Vad gäller Torshälla marknad i september får vi avvakta och se hur den eventuellt tar form.

Obs kom på årsmötet 10 mars och var med och påverka föreningens arbete!

Vi satsar givetvis också på vårt sommaröppethållande med musikprogram, särskilt under juli månad.

En nyhet för våren är att Gillet, som projektägare av ”Carl och Karin i Sörmland”, med särskilt fokus på återbruk (recykling), den 31 maj inviger den nya paviljongen intill Hammarby kyrka med Larssons i Sörmland på insidan och återbruksinfo, aktiviteter på utsidan. Till projektet kopplas föredrag, utställningar om återbruk på olika platser och ev. också kurser och hantverkscirklar.

Följ Gillets verksamhet genom samtal med styrelsen, besök på Bergströmska gården och genom att besöka på vår hemsida.

Vi önskar nu alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År och ett aktivt hembygdsår 2025 i Torshälla!

Styrelsen för Torshälla hembygdsförening Sankt Olofs Gille bjuds på julgröt inför julen

**Kallelse
till ÅRSMÖTE måndagen den 10 mars 2025
Mötesplats Kvarnen kl. 18:30**

Föredragningslista:

1. Årsmötets öppnande
2. Mötets stadgeenliga utlysande
3. Godkännande av dagordningen
4. Parentation
5. Val av ordf. och sekr. för mötet
6. Val av två protokolljusterare tillika rösträknare
7. Verksamhetsberättelse för 2024
8. Ekonomisk berättelse
9. Revisorernas berättelse
10. Fastställande av balans- o resultaträkning
11. Ansvarsfrihet för styrelsen
12. Förslag till arbetsplan för 2025
13. Budget för 2025
14. Val av ålderman för 2025
15. Val av ordinarie styrelseledamöter för 2 år
16. Val av 2 revisorer och 1 ersättare för 1 år
17. Val av 2 ledamöter till valberedningen
18. Fastställande av årsavgift 2026
19. Inkomna motioner och förslag
20. Övriga frågor
21. Avslutning

Årsmöteshandlingar delas ut på årsmötet.

Välkomna!

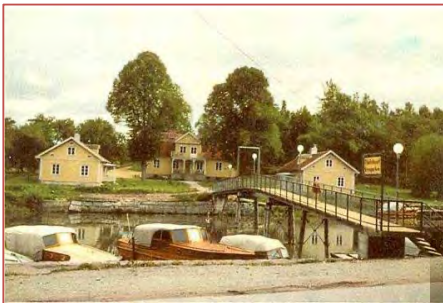
Styrelsen

Kampen om jubileumspengarna ”Bro” kontra ”Vindkraftverk”

*Kommer Klockbergskvarnen och/eller
Krusgårdsbron att återuppbyggas?*

”Vindkraftverket” på Klockberget

Gamla Krusgårdsbron från hamnkajen

Angående en ny gång- & cykelbro för att koppla Torshälla hamn med Krusgårdsparken på andra sidan krävs en arkeologisk undersökning enl. kulturmiljölagens 2:a kap och det gamla löftet från jubileumsåret om en ny bro verkar mer eller mindre ha glömts bort.

Gällande förslaget att återuppbygga Klockbergskvarnen, eller bättre Vindkraftverket, har ärendet återförts till Torshälla stads nämnd och vi får avvakta och återkomma med mera info när nämnden lämnat sina synpunkter till kommunen.

Därefter ska förslaget malas vidare i kommunens olika kvarnar innan ev. beslut kan tas och byggnation ske.

Karl IX kanal mellan Hjälmarens och Mälaren fick ett kort liv

Thomas Gustafssons historiska utredning om den beryktade, men tyvärr kortlivade, **Hertig Karls kanal** från Hjälmarens till Mälaren, ett bygge som intresserar de flesta sörmlänningar.

Nedan följer en repris av Thomas berättelse sammanfattad av Per Larsson och införd på Facebook av Göran Eriksson:

<https://www.facebook.com/media/set/?set=oa.335925138229769&type=3>

Notera att Thomas Gustafssons utredning koncentreras till utdrag av de historiska handlingar, som han i denna forskning funnit, främst är redovisade av fogden på Eskilstuna Kungsgård under tidsperioden för kanalens byggnation 1596–1610 dvs. ca 14–15 år. Mycket skrivet på dåtidens svenska som sammanfattar alla strapatser och svårigheter.

Därför avlutas berättelsen med ett utdrag ur TNHS-skriften ”Staden vid forsen” som berättar att livslängden endast blev dubbla byggtiden då Arboga kanal tog över redan från 1739.

Karl IX:s kanal bestod av flera delar: en del (nu Nybyån) vid Torshälla, en del vid Faktoriholmarna (förr Färkätte), en del förbi Skjulsta & en del förbi Skogstorps vattenfall. Om det någonsin byggdes någon del förbi vattenfallen vid Tunafors är oklart.

Det svåra med att bygga kanalen var slussarna, byggda av timmerstockar som sällan höll tätt även om man använde järn för att hålla ihop konstruktionerna.

Alla arbeten redovisades av fogden på Eskilstuna kungsgård även om det verkar som om en hel del saknas i de redovisningar man kan studera på nätet. De ingår i de s.k. landskapshandlingarna.

Man började gräva vid Torshälla och Faktoriholmarna (förr Fårkätte) år **1596** enligt fogdens redovisning för detta år. Sedan finns inga fler uppgifter om kanalgrävande förrän 1600 då man grävde vid Torshälla. 1601 fortsatte man gräva även vid Faktoriholmarna där de tyska grävarna Hans o Clas som ledde arbetet lyckades få en kanal som var 20 famnar lång, 16 alnar bred o 2½ aln djup (dvs 35,6m lång 9,5m bred o 1,5m djup om jag räknat rätt).

1602 byggde man en sluss i kanalen förbi Torshälla. Några slussar vid Faktoriholmarna finns det inga uppgifter om.

1606 var slussarna och kanalen förbi Torshälla klara för då utses Erik Hansson till "slussvaktare".

1607 inspekterade Karl IX:s utsände slussarna och allt annat man byggt i ån. Hans rapport kanske finns på något arkiv i Sth?

1609–10 arbetade 20–80 knektar vidare med att bygga slussar, det står inte var, men av sammanhanget framgår att man arbetade vid Tunafors och Skogstorp.

1610 byggde man nya dammar vid Tunafors kvarn, hammarsmedjan o spiksmedjan (som låg lite längre söderut på den s k Spiksmedholmen (som före Hjälmarensänkningen på 1880-talet inte var en holme utan en udde). Det här kan man tolka som att det aldrig blev

några slussar vid Tunafors.

Några fler uppgifter om slussar och kanaler i fogdarnas redovisningar från år 1611 o framåt har jag inte kunnat hitta. Finns det mer information att hämta på andra ställen?

Nerje å (Eskilstuna- och Torshälla-ån) 31,4 km mellan Hjälmaren och Mälaren

Antal slussar mellan Hyndevad-Torshälla

Enligt någon okänd person som skrivit i svenska wikipedian om Karl IX:s kanal finns det 2 böcker som tagit upp frågan:

-Nerman, Gustaf (1910).

Hjälmare kanals historia

-Waldén, Bertil (1940).

Den stora sjösänkningen.

Jag har inte läst någon, men Leif Persson har Waldéns bok hemma. Det skulle vara intressant att veta vilka källor de använt sig av för man ska inte lita på det som står skrivet i böcker (eller på wikipedian). De enda fullt tillförlitliga uppgifterna måste man hämta ur samtida källor.

Den viktigaste källan utgör fogdarnas på Eskilstuna hus (kungsgård) räkenskaper. Fogdarna var nämligen redovisningsskyldiga för allt arbete med kanalgrävandet så det fogdarna antecknat måste man ta på största allvar.

Dock borde det finnas mer att hämta i arkiven i Stockholm. Frågan är bara var? Därför är det viktigt att få reda på var Nerman och Waldén hämtat sina uppgifter.

Det här är vad jag hittade bland fogdarnas redovisningar (som numera finns på nätet för den som kan läsa deras kråkfötter):

1596 är givet 9 daler 13½ ö till de tyske greffuare Nicklas o Hans för thnn graf som the neykastat haffue vthi färketta Enghen enl hans kvittens 24/9 1597 - 52 helsinge knechtar som lågo i Torshälla i 6 veckor o grävde.

1597-98 uppgift om kanalgrävande saknas.

1600 till Per Olssons knektar som arbetade i graven vid Tsh 31 juni till Olof Anderssons knektar sammastades 25 juni.

1601 Mr Peter v Lybeck grävare på contract med Samuel Nilsson o Peder Ballar?

på graven i Tsh...fick 343 dal 25ö 19 sept +16dal 22ö för sin insats till två timmermän som gjorde en kran till graven att slå under pålar med: 2 tnr malt utspisning till 100 bönder från Juleta sochhn som graffur wthi färketta Enghen på then graffuen ther i 12 dagar mera mat till 52 bönder grävde på samma ställe uti en vecka, till 52 landsknektar från helsinge som låge i Thorsillia wthi 6 veckor ther på finns kvittens 9 oct 1596 till två tyska grävorna vid färkätte äng:

Än till the Tyske graffuere nämblic Claes och Hans ther op theres grauen? där 24 Septembris anno 1596 for 20 famnar graf bredden 16 alnar och diupet 2½ aln" (dvs längd 35,6m, bredd 9,5m, djup 1,5m: 1 famn = 3 alnar = 1,78m)

(På 1647 års karta finns en kanal 500 aln, på 1645 års karta två holmar utrymme mot västra stranden ca 500 aln = ca 167 famn, mellan holmarna kanske 150 alnar = 30 famnar, rådhusbron ca 150 alnar... Något måste vara felritat här!!)

Jacob Eskelsson pålemester arbetat vid graffuen (troligen den vid Torshälla). Adrian pålemester arbetat vid graffuen,

Hindrich Suarffuare i Torssillia har arbetat vid graffuen och låtit hugge hammareband o ankne vid pålningen Rächning mz tem som haffua Brent klipper och stenar uti graffuen.

1602 tillsägades 18 stockar som ska byggas till en slussen i Graven (vid Torshälla) (obs! singularis! alltså en sluss en grav) till graven i Torshälla spik, stångjärn o spadlar (en grav igen)

Jakob Eskilsson paledriffware/påldrivare har bl a pålat i graffuenom vid Torsillia mat till 124 dalekarlar som arbetade i graffuen vid Tsh 7 apr - 2 maj.

1604 den 14 juni Hertig Karls brev till "vår tienare o byggmästare" Jöns pouelsson ska låta göra slussarna vid Tsh färdiga. Jöns Påvelsson hade lett arbetena sedan 1596 o fick som en del av sin lön Skogstorps hemman där han byggt en vattendriven såg o en smedja, förmodligen för att tillverka delar till slussbyggena. Det här var ju fråga om självhushållning man tillverkade själva både spik o spadar!

1606 den 7 januari Hertig Karl utser Erik Hansson, som förr varit kvartersmästare under Erik Larssons fänika, till slussvaktare i Tsh!

1607 Adam Jacobsson som mnf skickat ut för att besee Slussarna o alla byggningar i Strömmen! 20 knektar som arbetade på slussarna i sju veckor, rotemestare Per Olsson achtade på knektarna

1609 Mat till 80 Wermelandknechter under Swenn Algårdonns fänika som har arbetet på Slytzerne /Slussarna/ udhi 6 wäckor tidh enligt Eskill Larssons Lochhtnanytens? kvitens den 10 juli 1610 till slussbyggena vid Fors o Skogstorp använde man 916 timmerstockar.

1610 byggde man nya dammar vid Tunafors:
-till spiksmedsdammen 5 långstockar
-till spiksmedsboden 5 långstockar
-till hjulstugan vid fors.. 34st långstockar
-till kvarnhusdammen gav.. all Ny 46 långstockar
-till Nye hammarsmedz dammen 38 långstockar
Det kan man tolka som att några slussar aldrig byggdes där eller möjligen att man sedan slussar byggts var tvungen att bygga nya dammar till kvarnen o smedjorna där.

1611 inga uppgifter om slussar eller kanalgrävande bland fogdarnas redovisningar.

Alla kommentarer om slussar o kanalbyggen välkomnas varmt! Jag har bara studerat det som fogdarna redovisat o kan ha missat några väsentliga uppgifter som finns i andra arkiv.

Skrivningen är utförd av forskaren Thomas Gustavsson som välvilligt ställt den tillförfogande för att dela på FB gruppen.
2021-04-19 Per Larsson.

Utdrag ur TNHS-skrifterna: **"Staden vid forsén" & "När då var nu":**

SVERIGES FÖRSTA KANAL KARL DEN IX:S KANAL

Transport av järn från Bergslagen via Hjälmarén till kunderna vid Mälärstäderna och producenterna efter Närje å (Eskilstuna- och Torshällaån) är en verklig utmaning. Järnet omlastas vid Hyndevadshamnen för vidare forsling på undermåliga vägar till verken utmed ån samt hamnen vid Torshälla.

Forsarna mellan Hyndevad och Torshälla 1641. 1 mil är 0,6 m.

År 1596 bestämmer Hertig Karl att en kanal skall förbinda Hjälmarens med Mälaren. Nu blir liv och rörelse efter Närje å under fjorton år!

Arbetet kommer att utföras av bönder i Rekarnebygden, ett åttiotal värmäländska knektar och 170 dalkarlar med vana av stensprängning/tillmakning.

Vallmästaren i Nyköping Petter von Lybeck leder arbetet tillsammans med några tyska förmän. Man gör förgreningen av Torshällaån (nuvarande Nybyån) seglingsbar. Det är en sträcka på två km med tre slussar.

I januari 1606 inspekterar Karl IX slussarna och utser en slussvaktare.

Men ännu återstår en del arbete med de resterande slussarna innan höjdskillnaden på ca 24 meter gör Mälaren seglingsbar till Hjälmarens! Det är en sträcka på ca 20 km!

1610 var det äntligen möjligt att låta små skutor gå från Mälaren till Hjälmarens och naturligtvis omvänd sträcka.

Glädjen varade dock inte länge. Slussarna höll inte stånd mot tjälens påfrestningar.

Redan 1620 började en del förfalla. Troligen höll förbindelsen från Eskilstuna till Mälaren, via Nyby kanal förbi Torshälla, i sig längst.

Trafiken mellan Hjälmarens och Mälaren hade övertagits av Arboga kanal. De med ekonomiska intressen av sjöfart från östra Värmlands bergslag och Örebro uti världen, behövde inte längre betala avgifter till staden Torshälla.

När hertig Karl tog över i slutet på 1500-talet blev kopparsmedjan på Holmen järnsmedja då kanalbygget krävde järnsmede till de 14 slussarna i fallen från Hyndevad till Nyby.

Nybyån fick då namnet **Hertig Karls graf**.

Sveriges första kanal, tog 14 år att bygga och var klar 1610. Redan 1639 tog den nybyggda Hjälmare kanal över bl.a. pga. bristande underhåll av slussarna.

Det betyder att kanalens livslängd på 29 år endast blev dubbla byggtiden på grund av de stora problemen med slussarnas konstruktion, stockmaterialet och svårigheten att underhålla och täta portarna i de 14 slussarna.

*Redigering, Text & bild
Benny Flodin*

Sommarens arrangemang på Bergströmska gården

Sommarens olika arrangemang på Bergströmska gården, IOGT/NTO-lokalen och i mormorstäppan blev överförväntan lyckade, inte minst för att vi hade en oförskämnd tur med vädret.

Nationaldagen - 6 juni 2024

Succén att ersätta nationaldagsfirandet på Holmberget med samarbetet mellan Gillet och IOGT/NTO, där den finfina kören Ars Musica bjöd på körsång, även allsång, i år med en något större kör och utvecklad reper-toar, i IOGT-NTO-salen och där alla efteråt bjöds på kaffe med dopp på Bergströmska gården upprepades i år, vilket blev mycket uppskattat.

Vår ålderman höll ett fint ”icke politiskt” tal där vi bl. a. fick lära oss historien om den svenska blågula fanan kom till.

Här ett litet bildkollage från dagen:

Gunilla Westin IOGT/NTO hälsar nationaldagstalaren” Trygve Lundh och körens dirigent Christofer Ekströmer välkomna.

Gunilla Westin tackar Ars Musica för den fina föreställningen och publiken skyndade snabbt över till kön för kaffe med dopp på Bergströmska gården.

Lite info från Ars Musicas hemsida:

Kören Ars Musica är en profan kammarkör med hemort i Eskilstuna.

Vårt kännetecken är en bred repertoar med fötterna i den klassiska svenska körtraditionen. Men det kan både bli jazzinspirerat, medeltida gregorianska sånger, haitiska folksånger och Queen.

Vi sjunger gärna a capella, men även med komp, t.ex. tillsammans med Eskilstuna Symfoniorkester eller en ensam altfiol, med orgel eller med djembetrummor.

Kören bildades 1965 på Djurgårdsskolan, musikklasserna, i Eskilstuna av Jarl-Einar Johansson. Inledningsvis var det en lärarkör, som så småningom byggdes på med sångare med annan bakgrund.

Framträdandena har haft mycket skiftad karaktär och varierat från traditionella körkonserter till sceniska föreställningar med musik, dans, dräkter och dekor.

Kören har även turnerat i Tyskland, Italien och USA. Kören har också samarbetat med andra körer inom och utom länet.

När en scenisk version av Carmina Burana, eller musikalerna Les Misérables och Showboat sattes upp i Eskilstuna, var Ars Musica en viktig del av ensemblerna.

Även när soloartister som Sonja Aldén eller Tommy Körberg har behövt en kör, har vi ställt upp.

Jarl-Einar Johansson var körens ledare i nästan 40 år. Nuvarande körledare är Christofer Ekströmer, till vardags musikproducent vid Västmanlandsmusiken.

”Underhållning till kaffet” under 4 torsdagar kl. 13-16 i juli

I år prövade vi ett nytt koncept tillsammans med Eskilstuna Kultur och Fritid som hjälpte oss att boka artisterna, vilket blev utomordentligt lyckat.

Vi hade tur med vädret hela juli och serverade varje torsdag kaffe med hembakt bröd till allas förtjusning.

Brödet bakades av Maria Kempe och Barbro Holmén Gustafsson.

Över 300 besökande kom, något av ett rekord och ett lyft för hembygdsgårdens juliunderhållning.

Här lite bilder från juli-underhållningen:

Johanna Brun stjärnskott från Strängnäs underhöll den 1:a torsdagen

Andra Trion från Eskilstuna med låtar i gammal swingstil sjöng 3:e torsdagen

Andreas Isovoisig trubadur från Eskilstuna med egna låtar och som gärna sjunger Bellman, Taube, Wreeswijk m.fl. underhöll 2:a torsdagen

Två i Gunnar Sandevärns trio valde boken Torshälla ABC när de underhöll den 4:e torsdagen

och den tredje valde boken om Husberget skriven av Hans A. Lidén

Här nedan några bilder på vår personal som fixar kaffe med dopp och gör torsdagarna i juli till högtidsdagar för våra gillemedlemmar och då och då medtagna gäster:

Hasse & Janett bjuder på fika redan i entrén

Servitriserna Inga-Lena, Brigitte & Ulrika gladdes åt den nöjda publiken och det sköna vädret

Under augusti erbjöds Musik i mormorstäppan

Musiken i mormorstäppan den 10:e och 17:e augusti flyttade in på Bergströmska gården pga. risken för regn.

Den 10/8 sjöng Triss i damer, influerade av Andrews sisters, mycket medryckande swing-jazz inför ca 45 besökare.

och den 17/8 uppträdde Julia & Alex med finstämda ballader inför 30-talet besökande medlemmart

Årets Växtmarknad den 7 september har växt till en "Växt- och kulturmarknad"

"Kulturlördagen" den 7/9 blev förutom vår årliga Växtmarknad i mormorstäppan kombinerad med en Konstrunda, arrangerad av Torshälla konstförening, samt med loppmarknadsstånd efter Lilla gatan, med finska föreningens stånd med bl.a. deras utmärkta grillkorv, en stor succé.

"Kulturlördagen" blev till pga. att årets Torshällamarknad tvingats ställas in och kl. 13:00 skedde utdelningen av årets Birgerspris.

Det blev ett välbesökt arrangemang där växtmarknaden höll till i mormorstäppan och konstrundan i öppna ateljéer från Bogården och IOGT-NTO till lokaler i gamla Torshälla, bl.a. kvarnen och Holmens skola.

I Växtmarknaden sålde man sticklingar, blommor, honung, lingon, svamp, trädgårds-smide, böcker och keramik.

Bergströmska gården slog rekord i vävflor med sylt och grädde, finska föreningen sålde korv, rådhuset kaffe med bröd och kyrkan arrangerade käpphästhoppning. Vädret var strålande och vi räknade minst 500 besökare som underhölls av "Min kompis och jag" under dagen.

Birgerspriset utdelades av stadsdelsnämndens ordf. Lars-Göran Karlsson och gick till Torshällas världsstjärna PERSEUS KARLSTRÖM med juryns motivering:

"Torshälla har förmånen att ha en världsstjärna boende i staden. Perseus Karlström är gångaren med 20 km som specialdistans, som gjort sig välkänd genom sina resultat såväl som sin personlighet. Under 2023 toppade Perseus sina tidigare VM-brons med att ta silver i 20 km gång vid VM i Budapest. Under 2024 har han dessutom tagit guld på samma distans i både lag-VM:s individuella lopp och i EM. Perseus sätter Torshälla på världskartan"

Tyvär var Perseus på träningsläger i Mexiko så hans mamma Siv Karlström tog emot priset.

Lars-Göran Karlsson både invigde marknaden och överlämnade Birgerspriset till mamma Siv

Unga orkestern Gardet spelade på Lilla gatan innan prisutdelningen i mormorstäppan

Historisk afton hölls i år kyrkans hus den 20 oktober

Ett 50-tal intresserade gillemedlemmar slöt upp och fick uppleva ett mycket inspirerande och engagerande föredrag av vår ålderman Tyggve Lundh, som inte kunde dölja sitt speciella intresse för familjen Larsson.

Historisk afton

Carl och Karin Larsson i Sörmland

- en föreläsning av Tryggve Lundh

Kyrkans hus, Torshälla
20/10 kl 16.00 (inläpp från 15.30)

Biljettpris: 70,- Betalas med swish på Torshälla bibliotek.
Kvarvarande biljetter säljs innan föreläsningen i Kyrkans hus.

Temat för årets Historiska afton var ju ”Carl och Karin Larsson i Sörmland” vilket för många blev lite av nyhetens behag. Föredraget avslutades med en lång frågestund med många frågor från en engagerad publik och Tryggve gav uttömmande svar som kronan på verket av en trivsamt årets Historiska afton.

Tryggve berättar om Larssons i Sörmland

Saxat ur FOKUS:

I sina memoarer "JAG" skriver konstnären Carl Larsson i ett inledande stycke "I Sörmland, i det gamla Rekarne, ligger en liten, liten kyrka i mitten av en liten socken. Denna heter som så många andra i gamla Svealand, Hammarby ..."

Hammarby socken i Sörmland är Carl Larssons förfäders bygd och här köper paret Larsson den så kallade "Minsta-stugan". Namnet på "Minsta" – kommer sig av att det i socknen finns två gårdar med namnet Löfhulta, kallade stora och lilla, och det föll sig då naturligt att döpa stugan, som låg intill Lilla Löfhulta, till "Minsta". Enligt sägnen var det Karin Larssons påfund med det fyndiga namnet.

Under sommaren 1916 spenderar familjen några veckor i "Minsta-stugan" och han målar där ett flertal bilder från omgivningarna och från kyrkan. Två av verken från kyrkan dedikerar han till sina söner, Pontus (född 1888) och Esbjörn (född 1900). Han skriver vidare i sina memoarer om hur han kände när han satt invid kyrkan och målade: "När jag förra sommaren satt i ett, den stengärdslade kyrkogårdens hörn och målade av det åldriga templet (åt mina pojkar) hörde jag hur det viskades om strid och frid, om kärlek och hat. Ty där var så tyst att man kunde höra de multnades andar; endast två ekorrar lekte och hoppade bland kullarna, och gävo både mig och mina förfäder sjutton."

Vi fick också en liten förhandsinformation om "Larssonpaviljongen" som är under byggnad vid Hammarby kyrka.

Paviljongen under byggnad

Torshällas Julmarknad på Lilla gatan med Bergströmska gården, Mormorstäppan, Kyrkans hus & Rådhuset sön 24 november

Ett Tack till alla, ca 1000-1500, som besökte julmarknaden från alla arrangörerna:

Nätverket gamla Torshälla, Finska föreningen, Lions, SPF, IOGT, Kyrkan, S:t Olofs Gille och Eskilstuna kommun.

Vi underhölls av kören Key Town, som av akustiska skäl valde gatan utanför porten till Hembygdsgården, vilket gav deras temperamentsfulla och uppskattade a Capella körsång fin akustik. Att det blev lite trångt och svårpasserat på gatan togs med en klackspark.

Kören Key Town sjunger på Lilla gatan

Julmarknadens mest populära person, dök upp här & där och bjöd på godis. I en vilopaus vid brasan i mormorstäppan fick han även motta julklappsönskelistor från glada och förväntansfulla småttingar.

Det bjöds på glögg och pepparkakor i Bergströmska gårdens bagarstuga, kaffe med

dopp serverades på Rådhuset och naturligtvis kunde man köpa god makkara (grillad korv) m.m. i finska föreningens stånd, som fått en ny granne som sålde italiensk hårdost.

Julmarknad i Gamla Torshälla

utmed och vid Lilla gatan; med Bergströmska gården,
Mormorstäppan, Kyrkans hus och Rådhuset

Söndag 24 november 11.00-15.00

En mindre marknad i gammaldags miljö.

Marknadsstånd med hantverk, mat, lotterier, med mera.

12.00 Körsång med Key Town Eskilstuna [Bergströmska gården]

14.00 Dans kring granen [Mormorstäppan, vid regn IOGT-lokalen]

- **Räddningstjänsten på plats** [ca 12.00-14.00, parkeringen Kyrkans hus]
- **Träffa Tomten** [ca 12.30-14.30, Bergströmska gården]

På **Bergströmska gården** serveras glögg och pepparkakor.

Här finns en fotovägg där du kan ta en selfie/ ett foto med julmöttv. Kanske vill tomten vara med på bild?

OK Tor säljer julgranar. Fri hemkörning inom Torshälla.

Torshälla Finska Förening grillar korv/makkara. Försäljning av finsk julmat (lädor, piroger, bakverk).

I och vid **Kyrkans hus** finns hantverk, hemstöpta ljus, julloppis och aktiviteter för barn.

Händer också i Gamla Torshälla:

- Julpyssel på biblioteket
- Rådhusets café
- Konstutställning i Kvarnen

Arrangörer: Hembygdsföreningen S:t Olofs Gille och Lions Torshälla i samarbete med IOGT-NTO Torshälla, SPF Seniorena Torshälla, Torshälla Finska Förening, Torshälla församling och andra aktörer i Torshälla - med stöd från Eskilstuna kommun.

TORSHÄLLA GÅRD
SMÅSTADSEVOLUTION*

Info uppdateras löpande på:
evenemang.eskilstuna.se/torshalla

Man kunde se att alla marknadsbesökare och knallar verkade trivas med årets arrangemang som, liksom fjolårets begränsats till Lilla gatan från IOGT-NTO i söder till Rådhuset och kyrkans hus i norr. Detta pga. risken för halkolyckor på torgets kullerstenar om vintern skulle komma tidigare.

Här följer lite flera bilder:

De yngre fick chansen att dansa runt granen till dragspelsmusik av två veteraner från Smébälgarna

Några ungdomar får bekanta sig med den fina brandbilen vid kyrkans hust

Över 20 knallar sålde allt från kransar till parmesanost och från julgranar av järnsmide och de med barr.

Julbocken drar tomtens fina vagn

och våra egna tomtar vaktar elden i mormorstäp-pan och önskar bli riddare

Årets Julfest för våra volontärer

Onsdagen den 4 december hölls årets julmiddagsfest som TACK till alla våra volontärer som ställt upp och hjälpt till under året.

**SANKT OLOFS GILLE TACKAR DIG FÖR DINA INSATSER
UNDER ÅRET
OCH HÄLSAR DIG
VÄLKOMMEN TILL VÅRT JULBORD!
TORSDAGEN DEN 4 DECEMBER 2024
KL 17.00**

**VI ÄTER GOTT OCH UMGÅS
GÖRAN AXELSSON UNDERHÅLLER OSS MED DRAGSPELET
ÖL, SNAPS, RÖTT OCH VITT VIN KAN KÖPAS TILL SJÄLVKOSTNADSPRIS.
VI TRÄFFAS PÅ PRO GÅRDEN
VÄLKOMMEN!
MED VÄNLIGA HÄLSNINGAR
STYRELSEN**

Anmälan görs senast 27 november till
Birgitta Biderman 073-3205393
Kjell Jansson 070-2058485
Inga-Lena Jansson 070-9943333

Gästerna anländer och bjuds på glögg och välkomnas av Tryggve, Birgitta och Kjell, lite skymd i bakgrunden med glöggen

Saxat ur Tryggves & Kjells tacktal:

Det har varit ett fantastiskt år för hembygds-gården och S:t Olofs gille, med många besökare på Nationaldagen, kaffeserveringarna i juli, musik i mormorstäppan, växt- och julmarknaden. Julfesten är ett gilletts tack för era fina insatser som volontärer vilka hjälpt oss att genomföra alla dessa arrangemang.

Vår Älderman Tryggve instämde helhjärtat i Kjells tack till våra trogna volontärer och tackade även aktivitetskommittén för utomordentliga insatser under året. Han berättade också kort om projektet ”Carl & Karin Larsson i Sörmland” och paviljongen som är under byggnad vid Hammarby kyrka.

SPF-kören underhåller till Görans ackompanjering till kritiska och förvånade lyssnare nedan

Text & bild: Benny Flodin

TORSHÄLLA STADSHUS

En stor vision för en liten stad
Året var 1900

STADSHUSET SOM ALDRIG BLEV BYGGT – eller när staden skulle blifva tidsenlig – av Anders Elfsberg år 2000:

Vid förra sekelskiftet, år 1900, var tron på framtiden stark och stora planer smiddes även här i lilla Torshälla. Utvecklingen av samhället gick snabbt och tempot ökade från år till år, nya revolutionerande uppfinningar som förändrade och förenklade tillvaron blev tillgängliga för alla. Ångmaskinen, järnvägen och elektriciteten är bara några exempel. Det gamla fattigsverige skulle förpassas till historieböckerna.

Här i Torshälla hade folkmängden ökat från ca 600 inv år 1850 till ca 2000 år 1900 men inga nya lokaler för stadens förvaltning hade byggts sedan rådhuset uppfördes år 1833. Stadens hotell och restauranger var inrymda i ännu äldre och bristfälliga lokaler.

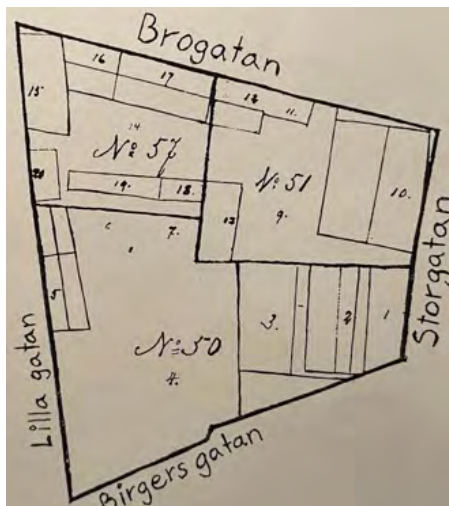
Det är därför inte förvånande att idén om ett monumentalt stadshus med tidsenliga utrymmen för hotell, restaurang, kafé och handelsbodas kom från stadens näringsidkare.

Ett färdigt förslag på ett stadshusbygge framlades för Stadsfullmäktige i februari år 1900, komplett med kostnadsberäkning och ritningar avpassade till en bestämd tomt, av stadsarkitekten i Eskilstuna G. Hallberg, som även förefaller ha varit en av de drivande krafterna för att genomföra byggplanerna. Förslaget framlades av Kapten Hallström, en av ledamöterna i Stadsfullmäktige.

Stadsfullmäktiges sammanträde 9 februari 1900

"Kapten Hallström framställde ett förslag, att staden snarast möjligt borde inköpa de s.k. hotellgårdarna, Nr 50, 51 och 57 här i staden och där inrätta lokaler för hotellväsendet och utskänkningsrörelsen, äfvensom för sina expeditioner, med bättre lokaler; än de nuvarande, vore för dessa ändamål af behof påkallade. Stadsfullmäktige beslöt att remittera denna motion till Drätselkammaren, hvilken tillsammans med motionären, kapten Hallström, samt Herrar Borgmästaren Edsberg och Fabrikören Ali Andersson skall taga ärendet i ompröfning och förebereda detsamma."

Undertecknat och godkänt

Drätselkammarens utredning

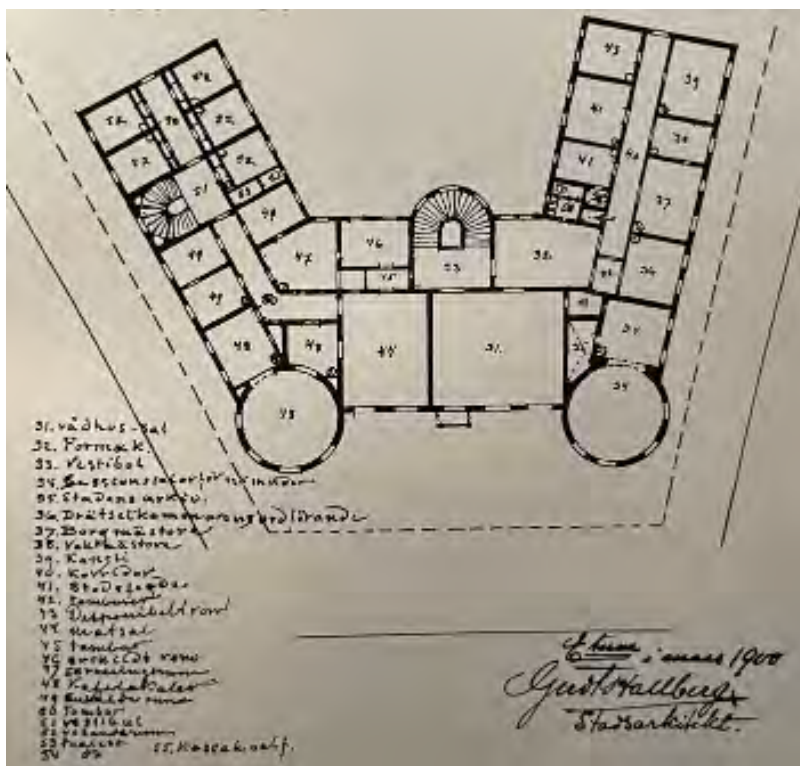
Arkitekt Hallberg skriver i en bilaga

"att enligt mitt förmenande tomterna mycket väl lämpar sig för uppförande af en sådan byggnad.

Undertecknad tillåter sig påpeka behovet af en mindre festvåning, som staden näppe-ligen i ett nytt stadshus torde kunna undvara.

En dylik festvåning torde åtminstone delvis kunna låta sig anordnas i de båda hörntornen." (se omslagsbilden)

m.fl. anstalter som äro egnade att höja arbetarnas förmåga att tillägna sig yrkesskicklighet samt social och sedlig kraft".

Det berömda förslaget till nytt stadshus år 1900

Majoriteten av Drätselkammaren var dock av uppfattningen att det fanns en mängd andra mycket angelägna projekt, "verkliga samhällsbehov" som även var en investering för framtiden.

"Som sådana vill Kammaren exempelvis påpeka anläggande av elektrisk kraftstation för att upphjälpa industrin samt om möjligt nya kommunikationsmedel."

Man ville även framhålla behovet av "en tidsenlig belysning, ett ordnat sundhetsväsande, förbättrad gatuhållning och byggnadskontroll, allmän uppsnygning af samhället samt icke minst praktiska aftonskolan

Man ansåg även att byggnaden skull bli för dyr. En redovisning av de beräknade kostnaderna, som slutade på en summa av 140 000 kronor, avslutas

"denna kostnad förutsätter en årlig inkomst av minst 10 000 kronor. Man behöfver knappt gå längre i kalkyl för att inse orimligheten af att än på många år ens tänka på stadshusfrågan."

Efter detta totala nederlag för tanken på en snabb byggstart behandlades förslaget att staden ändå skulle inköpa de aktuella tomterna, för att i framtiden äga en lämplig plats för ett stadshus. Även detta motsatte sig en

majoritet av Drätselkammaren med motive-
ringen att staden redan ägde en lämplig tomt
i radhustomten vid torget, och

*”att en inre omgestaltning af rådhuset kan
nödtorftigt tillfredsställa behovet af loka-
ler.”* (Fram till år 1900 då Kyrkskolan togs
i bruk användes en del av rådhuset bland
annat som flickskola och bostad åt lärarin-
nan.)

Kammaren vände sig även till arkitekt Holm
i Stockholm som hade en helt annan uppfatt-
ning än arkitekt Hallberg.

Han ansåg att

*”sådan tomt bör vara synlig och ega centralt
läge utan att därför behöfva ligga i centrum
för stadens handel. Att den bör utgöras af en
så pass fri och öppen plats, att byggnaden
kan framträda på ett värdigt sätt. Att den, af
såväl praktiska som estetiska skäl, bör ligga
invid stadens torg såsom utgörande centrum
för hvad en stad har att uppvisa af sevärd
byggnader.”*

Kammaren skrev vidare i utredningen.

*”Med tillämpning af dessa principer har
Herr Holm, efter att hafva besiktigat såväl
källartomterna som äfven radhustomten om
de förstnämnda anmärkt: att de samman-
slagna till en en tomt erbjuda nödtorftigt
utrymme för uppförande af ett stadshus med
därtill hörande ekonomibyggnader, att de
såsom ligga inklämda mellan gränder och
smärre gator samt på ett sluttande plan icke
tillfredsställa kafvet på fri och öppen belä-
genhet, att de ligga aflägsset från staden torg,
hvilket bör utgör den naturliga centrum-
punkten för sevärd byggnader af publik
karaktär samt att dessa tomter på grund
här af icke lämpa sig som byggnadsplats för
ett stadshus.”*

*”Hvad åter radhustomten angår anser
Herr Holm, att denna i nu anförda punkter*

*tillfredsställa krafven på lämplighet för en
stadshusbyggnad. Ehuru sålunda fackman
står gentemot fackman i denne fråga torde
knappast kunna förnekas, att Herr Holms
uppfattning är mera mogen, mera omsorgs-
fullt genomtänkt och mera grundad på sak-
liga skäl än Herr Hallbergs.”*

Ända fram till 1960-talet fanns en slutna
bebyggelse längs ån mitt emot det tilltänkta
stadshuset, som förhindrade en öppen vy
från åsidan och Holmbergsparken. Så man
kan gott förstå åsikten om ett ”inklämt läge”.

”Aflägsset från torget” tycks däremot lite
överdrivet idag, men alla tillgängliga argu-
ment användes tydligen, och i formulering-
arna kan man ana en djupare intressekon-
flikt.

Dessutom påpekar Kammaren att

*”Det tryck som stadens kraf och stadens
ambition i förening torde komma att utöfva
för att snarast möjligt få de vanprydande
rucklen å denna i stadens hjärta belägna
tomt ersatta med mera tidsenliga byggnad-
er torde inte längre kunna emotstås. I alla
händelser innebär köpet av denna bofälliga
egendom en allvarsam fara för, att staden
kan känna sig moraliskt förpliktigad att upp-
föra ifrågavarande stadshus långt tidigare
än som kan vara förenligt med dess ekono-
miska välfärd och dess kanske för en lång
framtid beröfva sig kraft till utveckling på
långt mera fruktbarande områden.”*

Därför beslöt drätselkammaren

*”att tillstyrka Stadsfullmäktige att icke vid
en blifvande auktion inköpa ifrågavarande
källartomter.”*

Mot detta beslut anmäldes reservation af
Kapten S:A: Hallström och restuatören H.
Kallén. (Innehavare av stadskällaren)

Stadsfullmäktiges sammanträden den 25 maj 1900

Efter en noggrann genomgång av utredningen gick man till beslut.

”Vid frågans behandling i Stadsfullmäktige yttrade sig Borgmästare Edsberg och jordägare Julin för bifall till Drätselkammarens och adjungerades beslut, medan Herr Kallén fortfarande vidhöll sin reservation mot detta beslut. Sedan öfverläggningen förklarats afslutat beslöto Fullmäktige i enlighet med Drätselkammarens och adjungerades förstnämnda beslut att afslå motionen om inköp af källartomterna med därpå belägna byggnader.”

Planritning med det tilltänkta stadshuset som granne till Bergströmska gården.

Och därmed förpassades de stolta planerna slutgiltigt från ritbordet till drömmarnas värld.

Om planerna blivit verklighet:

Kartan visar stadshuset i dagens gatubild. Efter de omfattande rivningarna av gamla hus på 60- och 70-talen har tomten fått ett mycket öppnare och friare läge, och nu ger byggnaden onekligen ett pampigt intryck från östra åsidan och Stadskällarbron.

På bottenvåningen mot Storgatan finns en välbesökt butiksvåning, denna bildar på gårdssidan, mot Lilla gatan, en souterrainvåning med kontor och lagerlokaler. I flygeln längs Birgersgatan bedrivs hotell och restaurangrörelse med festvåning och ett litet tidsenligt kafé.

Det originella stadshuset är idag Torshällas stolthet, trots att det en gång kallades skrytbygge och var nära att totalt ruinera stadens ekonomi.

Den fullständiga renskrivningen av utredningen och Stadsfullmäktigeprotokollen finns att läsa eller låna på Bergströmska gården.

En läsning som varmt rekommenderas åt alla som är intresserade av Torshällas historia, politik eller bara är beundrare av den högre formuleringskonsten i allmänhet.

Anders Elfsberg

Ny redigering

Benny Flodin år 2024

**Torshälla
Hembygdsmuseum
S:t Olofs Gille
Bergströmska gården**

*Öppet varje torsdag maj-sep
i juli även tisdag & lördag
kl. 13.00 – 16.00*

Vi har böcker och olika
skrifter till försäljning bl. a.:

Nya Torshälla ABC

*TNHS historiska skrifter 1-9
och Torshällas Tidslinje från
Istid till Nutid*

Rekarnebygden i backspegeln

Historiska skrifter om Torshälla

*Böcker om Marianne Ebeling
och Harriet Ebeling*

Torshälla stenkärlsfabrik

*S:t Olof utkommer från 2024 med
endast 2 nr/år*

- 1. Före midsommar*
- 2. Före jul med årsmöteskallelse*

OBS!
**UPPDATERING AV GILLET'S
MEDLEMSREGISTER**

Styrelsen ber alla medlemmar i
gillet med ny e-post, mobiltelefon
och ev. ny postadress att bekräfta
dessa med svar till vår gårdeman
babbo90@telia.com

**Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille**

Styrelse:

Tryggve Lundh, ålderman	076-340 74 15
Birgitta Biderman vice ålderman	073-320 53 93
Jan-Erik Kling, skrivare	070-565 56 41
Barbro Holmén-Gustafsson Gårdeman	070-571 34 06
Benny Flodin, redaktion	070-656 54 54
Mikael Nyman	073-447 93 12
Kjell Jansson	070-205 84 85
Inga Lena Jansson	070-994 33 33

.....

Museikommittén: Styrelsen

Arkiv- & Datakommittén:

Benny Flodin

Fastighetskommittén:

Mikael Nyman, Kjell Jansson

Aktivitetskommittén: Birgitta Biderman,

Kjell Jansson & Inga-Lena Jansson

Redaktion S:t Olof, Hemsidan & Nya

Bygdeband: Benny Flodin

Programkommittén "Industrihistoriska

Umgänget": Jan-Erik Kling & Benny Flodin

.....

Bergströmska gården, Hembygdsmuseum

Lilla gatan 12, TORSHÄLLA

Telefon: 070-565 56 41

Medlemsavgift: 100: - enskild, 150: - familj

Bankgiro: 5239-1901

Postadress: Torshälla Hembygdsförening

S:t Olofs Gille, c/o Tryggve Lundh

Klostergatan 9, 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se

Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ett axplock av ägare och sortiment som tillverkats på Holmen

Ur jubileumsskriften HOLMENS 900-åriga historia – del 6

Forts. från S:t Olof nr 1–2024

DEN INDUSTRIELLA EPOKENS SLUT EFTER 900 ÅR

Kommunen övertar A-verkstaden 2014 och tre hyreshus, byggda av Torshälla Fastighets AB på södra Holmen, är klara för inflyttning och flera kommer att byggas. Den industriella eran är nu över.

Idag står de kvarvarande industribyggnaderna som ett minne av en svunnen epok i Holmens och Graffs Gårds industriella historia. Lämningarna efter historien är dock tydliga och det är av största vikt att vi bevarar minnen av stadens industri. Minnet är gott, men ack så kort!

De äldsta delarna av anläggningen idag utgörs av herrgårdsbyggnaden, byggd 1770 av döttrarna Svedenstierna, A-verkstaden från 1864 och den ursprungliga B-verkstaden från 1873.

En utbyggnad av herrgårdsbyggnaden med en förlängning och övervåning gjordes förmodligen av Stridsberg på 1870-talet då även östra annexet kom till.

DAGENS HOLMEN

Inför omdisponeringen av verkstadsområdet på 2010-talet och byggandet av bostäder revs ett antal enklare bodar och förråd invid nuvarande tillloppskanalen samt de bägge tillbyggnaderna på B-verkstadsens norra och södra gavlar. Den äldsta delen har idag anpassats som ett servicehus till de, av Torshälla Fastighets AB, nybyggda bostadshusen på södra Holmen.

Som ett slut på den industriella eran är det utmärkt att ett så anrikt industriområde som Holmen kan få nytt liv och nytt utnyttjande, så att det inte bara står outnyttjat och faller samman eller rivs

den äldsta delen av B-verkstaden mellan de nya hyreshusen och herrgården